

Dagmara Chylińska*

Turystyka a wykorzystanie obiektów i cech architektury regionalnej Gór Bystrzyckich i Orlickich – szansa czy zagrożenie?

Wprowadzenie

Współczesność cechuje dynamika procesów społeczno-ekonomicznych kształtujących przestrzeń przede wszystkim na potrzeby użytkowe człowieka. Ukierunkowanie na zysk staje się często przyczyną degradacji środowiska przyrodniczego i kulturowego. Unifikacja przestrzeni kulturowej (również w sferze architektury), będąca skutkiem współczesnych dążeń do standaryzacji oraz ujednoczenia w zakresie produktów ludzkiej wytwórczości, prowadzi do zubożenia relacji między przestrzenią a zamieszkującymi ją społecznościami ludzkimi. Autentyzm oraz nawiązywanie formą do przeszłości jest więc w tym świetle wartością szczególnie cenną i poszukiwaną.

Architektura, w tym również regionalna, pełni dziś różnorodne funkcje: [...] *wraz z naturalnymi elementami środowiska współtworzy tożsamość miejsc, wzbogaca je o nowe wartości, względnie przekazuje treści z przeszłości* [6, s. 126]. Regionalizm we współczesnej architekturze oraz zachowanie i twórcze wykorzystanie istniejącego budownictwa regionalnego w celach turystycznych staje się podstawą atrakcyjnego produktu turystycznego. Prze-

myślane, racjonalne czerpanie z potencjału obiektów tradycyjnego budownictwa ludowego jest dla wielu regionów szansą na „zdrową” turystykę, z korzyścią dla turystów, lokalnych społeczności oraz unikatowego dziedzictwa kulturowego.

Poza użytkowymi przesłankami przemawiającymi za wykorzystaniem elementów architektury regionalnej we współczesnym budownictwie oraz wykorzystaniem zachowanych obiektów regionalnych m.in. w turystyce istotne wydają się korzyści związane ze sferą niematerialną – duchową i to zarówno dla lokalnych mieszkańców, jak i turystów. Zadaniem architektury polega bowiem na zaspokajaniu potrzeb wyższego rzędu – odczuwania w najbliższym sąsiedztwie ładu, piękna i harmonii. Architektura pełni też funkcje ikoniczne dla tradycyjnych wzorców kulturowych [6]. Architektura regionalna, kontynuując formy stworzone w przeszłości, odzwierciedlające historię danego miejsca, decyduje o jego fizjonomicznej, kulturowej oraz psychologicznej odrębności, integracji człowieka z miejscem. Skłania do refleksji nad istotą odrębności, a więc również indywidualnej i zbiorowej tożsamości.

Góry Bystrzyckie i Orlickie – położenie, specyfika regionalna

Regionem charakteryzującym się specyficzną architekturą regionalną, zarówno w odniesieniu do Polski, jak i Sudetów, jest Kotlina Kłodzka wraz z otaczającymi ją górami. Góry Bystrzyckie oraz równoległe do nich, niemal w całości znajdujące się na terytorium Czech, Góry Orlickie stanowią południowe jej obramowanie i jedno-

cześnie geograficzne oraz kulturowe pogranicze. Pasma te zalicza się do Sudetów Środkowych. Stare, pochodzące z prekambriu gnejsowe górotwory porastają niemal w całości lasy regla dolnego, a w szczytowych partiach – również regla górnego [2]. Oddzielające je doliny rzek Bystrzycy Orlickiej i Dzikiej Orlicy wyznaczają główną oś osadniczą i komunikacyjną wewnątrz masywów górskich. Pod względem administracyjnym Góry Bystrzyckie i znajdujący się w granicach Polski fragment Gór Orlickich po-

* Zakład Geografii Regionalnej i Turystyki Uniwersytetu Wrocławskiego.

łożone są w granicach gmin miejsko-wiejskich: Międzylesie, Bystrzyca Kłodzka, Szczytna oraz gminy miejskiej – Duszniki Zdrój (w powiecie kłodzkim). Ze względu na specyficzne warunki klimatyczne (surowy klimat lokalny) oraz dominujące zalesienie Góry Bystrzyckie i Orlickie cechują trudne warunki gospodarowania, zwłaszcza w zakresie produkcji rolnej. Współcześnie występuje tu ekstensywna gospodarka rolna oraz gospodarka leśna. W strukturze użytkowania gruntów przeważają lasy, grunty orne znajdują się sporadycznie w dolinie Dzikiej Orlicy, ponadto użytki zielone wykorzystywane są jako pastwiska dla bydła bądź owiec.

Górski region cechuje występowanie specyficznych form wiejskiej architektury regionalnej. Budynki mieszkalne i gospodarcze tej części Sudetów wyposażone są w charakterystyczne elementy konstrukcyjne, materiałowe oraz detale architektoniczne. Należą do nich:

- strome dachy (45–55° nachylenia) dwuspadowe (również asymetryczne) lub naczółkowe, w Kotlinie Kłodzkiej często mansardowe,
- „szczyt sudecki” – ściana szczytowa z deskowym, deskowo-listwowym opierzeniem (w górach również łupek lub gont),
- silnie nadwieszane okapy na skutek wysunięcia belek stropowych,
- podcienia wsparte na słupach drewnianych,
- przewaga konstrukcji wieńcowej (zrębowej) budynków [11, 12].

Ze względu na urozmaicone ukształtowanie terenu w Górach Bystrzyckich i Orlickich dominują wsi o charakterze łańcuchówek (w dolinach rzek) oraz wsi rozproszonych. Jedną ze szczególnych cech zabudowy mieszkaniowej są w wielu przypadkach elementy stylu barokowego, uwidocznione zwykle w postaci detalu architektonicznego oraz licznych zagród na planie zamkniętego czworoboku (murowane, pokryte dachówką). Architektura wiejska tej części pogranicza polsko-czeskiego ma unikatowy charakter za sprawą przenikania polskich, czeskich i niemieckich wzorców kulturowych. Na terenie całej Kotliny Kłodzkiej dominują budowle murowane, murowane i odeskowane oraz drewniane [8]. Niewątpliwy koloryt miejscowościom zlokalizowanym w górach nadają towarzyszące im często obiekty małej architektury, świadczące o bogatym życiu religijnym dawnych mieszkańców regionu – liczne przydrożne kapliczki, figury świętych. Ciekawą architekturą cechują się ponadto miejscowości, których rozwój wiązał się z lecznictwem uzdrowiskowym

(Długopole Górne na pograniczu Gór Bystrzyckich i Rowu Górnej Nysy).

Atrakcyjne przygraniczne położenie, wzrost dostępności komunikacyjnej za sprawą modernizacji tzw. drogi śródsudeckiej oraz uruchomienia turystycznych pieszo-rowerowych przejść granicznych (Kamieńczyk, Niemojów, Mostowice, Zieleniec) w połączeniu z niewątpliwymi walorami środowiska geograficznego stanowią dziś nadal nie do końca wykorzystany potencjał regionu, który pod wieloma względami, nie tylko geograficznie, stanowi peryferia. Obecnie przyszłość tego regionu i jego mieszkańców wiąże się z rozwojem turystyki. W okresie zimowym istnieją tu warunki do uprawiania narciarstwa (Zieleniec, Graniczna, Rudawa – wyciągi narciarskie), latem zaś – pieszych i rowerowych wędrowek, a także wypoczynku w ramach tzw. eko- i agroturystyki.

Jak wiadomo, działalność turystyczna wymaga wyposażenia w określoną infrastrukturę służącą zapewnieniu warunków do korzystania z walorów oraz realizacji potrzeb turysty, przede wszystkim w zakresie bazy noclegowej. W perspektywie wiąże się to bądź ze stworzeniem wymienionej infrastruktury od podstaw – wybudowaniem nowych obiektów, bądź z wykorzystaniem istniejącej substancji architektonicznej do celów turystycznych. Wykorzystanie w turystyce istniejących obiektów o cechach regionalnych wnosi pozytywną wartość w budowanie turystycznego wizerunku regionu, służąc w konsekwencji jego promocji. Poza wartościami użytkowymi obiekty budownictwa regionalnego nadają produktowi turystycznemu Gór Bystrzyckich i Orlickich walor autentyczności, broniąc się przed, w wielu przypadkach, nijakością współczesnej architektury turystycznej.

W przypadku południowego obramowania Kotliny Kłodzkiej istnieje wiele przesłanek uzasadniających stwierdzenie, iż najlepszym rozwiązaniem jest wykorzystanie do celów turystycznych lokalnej architektury regionalnej. Należą do nich:

- potencjał niewykorzystanych zasobów zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej,
- ochrona walorów tradycyjnego krajobrazu kulturowego wsi sudeckiej,
- zachowanie i promocja unikatowego lokalnego kolorytu związanego z utraconymi w architekturze regionalnej wzorcami kulturowymi.

Wśród istotnych korzyści Leniartek [4] wymienia również „odzyskanie” terenu, jego ekonomiczne wykorzystanie oraz wzrost wartości rynkowej.

Zmiany ludnościowe na obszarze Gór Bystrzyckich i Orlickich a architektura regionalna

Na górzystych obszarach Sudetów od czasu zakończenia II wojny światowej zachodzą niekorzystne procesy ludnościowe. W gminach powiatu kłodzkiego od kilkudziesięciu lat następuje sukcesywna depopulacja (zwłaszcza w gminach Międzylesie i Bystrzyca Kłodzka) [1]. Góry Bystrzyckie i Orlickie, podobnie jak cała Kotlina Kłodzka, uniknęły zniszczeń wojennych. Po wysiedleniu ludności niemieckiej zaludnili je przesiedleńcy ze wschodnich kresów Polski. Odmienne od rodzimych (dla przesiedleń-

ców) warunki gospodarowania na obszarach górskich nie sprzyjały rozwojowi osadnictwa, powodując systematyczny odpływ ludności, który miejscami doprowadził nawet do całkowitego zaniku niektórych wsi [9]¹. Do tzw. wsi

¹ Proces wyludniania się górskich obszarów obramowania Kotliny Kłodzkiej zapoczątkowany został na długo przed II wojną światową (XVIII–XIX w.). Jego podłożem była głównie nieopłacalność gospodarki rolnej [9].

zanikowych w obrębie Gór Bystrzyckich Ciok [1] zaliczył Białą wodę, natomiast do tzw. wsi szczątkowych: Mostowice, Poniatów, Studzienno.

Współcześnie w gminach na terenie Gór Bystrzyckich i Orlickich nadal są zauważalne negatywne trendy – stagnacja liczby ludności (zwłaszcza w ostatnim dziesięcioleciu), ujemny przyrost naturalny (w gminach wiejskich: Międzylesie $-1,2$, Bystrzyca Kłodzka $-3,0$, Szczytna $-2,4$)², jak również ujemne saldo migracji. Liczba stałych mieszkańców wielu górskich miejscowości jest znikoma.

Opisane procesy demograficzne wraz z ruchami migracyjnymi na obszarze polskich Gór Bystrzyckich i Orlickich doprowadziły w konsekwencji do postępującego wyludnienia południowo-zachodniego pogranicza Kotliny Kłodzkiej, przyczyniając się również do utrwalenia ekstensywnego sposobu użytkowania przestrzeni – zarówno konkretnej geograficznej, jak i urbanistycznej. Zmniejszenie się populacji

² Dane za 2005 r. [7].

Turystyka i wykorzystanie architektury regionalnej oraz cech architektonicznego stylu regionalnego

Specyfika Gór Bystrzyckich i Orlickich jako subregionu turystycznego wyznacza kilka potencjalnych kierunków wykorzystania obiektów regionalnych na potrzeby turystyki. Są to:

- agroturystyka w obiektach regionalnych,
- powstanie rynku domków letniskowych lub innych domów,
- wykorzystanie budowli regionalnych na potrzeby turystycznej infrastruktury noclegowo-gastronomicznej.

Najmniej inwazyjny i jednocześnie stwarzający możliwości posłużenia się potencjałem użytkowym jest rozwój usług agroturystycznych z wykorzystaniem obiektów regionalnej architektury. Agroturystyka polega na wypoczynku w czynnym gospodarstwie rolnym. Określone usługi świadczone są turystom w obrębie tego gospodarstwa, a podstawową atrakcją jest uczestniczenie w jego życiu codziennym. Założenia tego rodzaju turystyki stwarzają szerokie możliwości wykorzystania potencjału zbędnych przestrzeni mieszkalnych oraz gospodarczych na wsi. Pobyt w autentycznych, oryginalnych pod względem architektury obiektach jest atrakcyjnym „opakowaniem” produktu turystycznego, a one same stają się jednocześnie elementem infrastruktury oraz samym w sobie walorem turystycznym.

Na terenie gmin, w których granicach znajdują się Góry Bystrzyckie i Orlickie, jest ogółem kilkadziesiąt gospodarstw agroturystycznych (tab. 1).

Z Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego³ na terenie Gór Bystrzyckich współpracuje 16 gospodarstw agroturystycznych – większość w miejscowościach stosunkowo łatwo dostępnych, zlokalizowanych w dolinach rzek, wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, w pobliżu istniejącej infrastruktury turystycznej bądź u stóp masywu (ryc. 1). Najwięcej obiektów tego typu jest w Lasówce (8)

mieszkańców Gór Bystrzyckich i Orlickich, zwłaszcza w bezpośrednim pasie nadgranicznym oraz w wyższych partiach gór, ograniczyło w znacznym stopniu powojenny rozwój osadniczy, głównie w zakresie wprowadzania współczesnej zabudowy mieszkaniowej, gospodarczej oraz infrastrukturalnej. Na wielu obszarach zachowała się więc oryginalna, niezmienną regionalną (sudecką) substancją architektoniczną. Sprzyjającą dla przetrwania wielu obiektów architektury regionalnej okazała się okoliczność braku poważniejszych zniszczeń w trakcie działań wojennych. Negatywnym zjawiskiem związanym z depopulacją obszarów górskich był fakt, iż wraz ze spadkiem liczby ludności zmniejszyły się również jej potrzeby mieszkaniowe. Wiele z domostw oraz zbędnych na skutek ograniczonej produkcji rolnej i hodowlanej budynków gospodarczych zostało opuszczonych, popadając w skrajnych przypadkach w całkowitą ruinę. Ponadto w obiektach obecnie zamieszkiwanych istnieje wiele niezagospodarowanej przestrzeni użytkowej – zwłaszcza w dawnych budynkach gospodarskich.

Tabela. 1. Obiekty agroturystyczne w gminach położonych (w całości lub częściowo) na terenie Gór Bystrzyckich i Orlickich [3]

Table 1. Agricultural tourism objects in the communes that are situated in the area of Bystrzyckie and Orlickie Mountains (by and large or in part) [3]

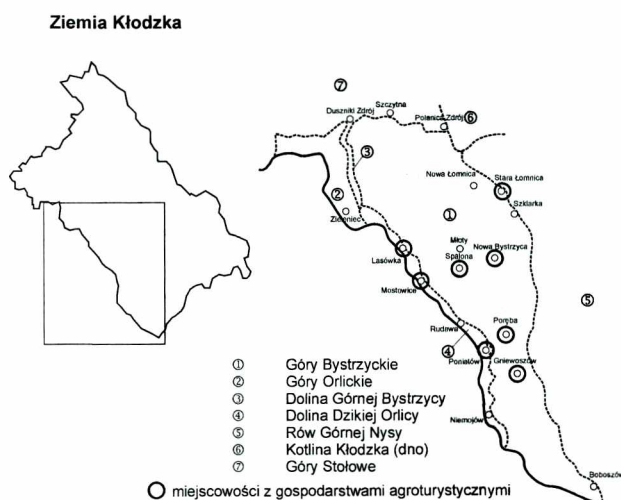
Gminy	Obiekty ogółem	Obiekty całoroczne	Liczba miejsc noclegowych ogółem
miejsko-wiejskie:			
Międzylesie	19	19	171
Bystrzyca Kłodzka	62	62	821
Szczytna	17	17	196
miejskie:			
Duszniki Zdrój	6	6	56

(ryc. 2 i 3), po dwa w Gniewoszowie (ryc. 4) i Porębie oraz pojedyncze gospodarstwa w Nowej Bystrzycy, Poniatowie, Spalonej i Starej Łomnicy⁴ (ryc. 1). Pomimo ich nadal skromnej liczby, reprezentują pozytywne zjawisko, będące alternatywą dla często bezstylowych lub nieudolnie kopiujących regionalny styl obiektów turystycznej bazy noclegowej. Rolnicy prowadzący w swoich gospodarstwach agroturystykę mają również możliwość ich modernizacji z różnorodnych środków pomocowych⁵.

⁴ Obiekty agroturystyczne w niektórych miejscowościach regionu są głównym rodzajem turystycznej bazy noclegowej, stanowiąc atrakcyjną konkurencję dla ujętych w statystykach obiektów zbiorowego zakwaterowania, zwłaszcza w gminach (w części wiejskiej) Bystrzyca Kłodzka i Międzylesie.

⁵ Kwaterodawcy agroturystyczni mogą ubiegać się o kredyty z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (remont i adaptacja budynków mieszkalnych i gospodarczych dla celów świadczenia usług agroturystycznych), Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej (wspieranie przedsiębiorczości inwestycyjnych w zakresie agroturystyki oraz pozarolniczej działalności na terenach wiejskich), funduszy UE w obrębie dwóch rodzajów działań OSI3 – różnicowania w zakresie działalności pozarolniczej, tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw [10].

³ Dane z 23.04.2007; statystyki obejmują gospodarstwa agroturystyczne współpracujące z ośrodkami doradztwa rolniczego [10].

Ryc. 1. Gospodarstwa agroturystyczne na obszarze Gór Bystrzyckich [10]

Fig. 1. Agricultural tourism farms in the area of Bystrzyckie Mountains [10]

Obiekty agroturystyczne są w większości odnowione z dużą pieczołowitością, również w zakresie najbliższej, przeznaczonej do wypoczynku i rekreacji przestrzeni. Promocją usług gospodarstw agroturystycznych Gór Bystrzyckich i Orlickich (z wypoczynkiem w autentycznych budowlach kreowanych na integralny składnik produktu turystycznego), a jednocześnie popularyzacją regionalnego (architektonicznego) wizerunku regionu jest prezentacja ofert w internecie, udział w targach turystycznych czy stowarzyszeniach agroturystycznych.

Tradycyjna forma architektoniczna budowli wykorzystywanej do celów turystycznych stwarza atrakcyjne miejsce weekendowego wypoczynku, jest również inspiracją dla życia codziennego – kultywowania tradycyjnego rzemiosła czy sztuki. Przykładem jest dawna gospoda „Gościńiec” w Niemojowie, świadcząca dziś ponownie usługi noclegowo-gastronomiczne.

Kolejnym istotnym polem oddziaływań turystyki w sferze architektury jest powstawanie wynajmowanych domów letniskowych oraz tzw. drugich domów. Zjawisko zakładania „drugich domów” skutkuje określonymi zmianami w przestrzeni geograficzno-urbanistycznej i w strukturze socjoekonomicznej obszarów, na których one powstają. Należą do nich:

- okresowe (sezonowe) zwiększanie liczby ludności w obszarach lokalizacji „drugich domów”,
- wymierne efekty ekonomiczne (miejsca pracy, inwestycje) dla lokalnej ludności,
- wzrost cen gruntów i nieruchomości skorelowany ze wzrostem popytu na nie.

„Drugie domy” są zakładane na bazie już istniejących nieruchomości lub budowane od podstaw. W obu wypadkach determinantą wyboru jest atrakcyjność lokalizacji, na którą składają się cechy wpływające na komfort psychofizyczny częściej okazjonalnego wypoczynku i rekreacji niż życia codziennego.

Atrakcyjne środowisko kulturowe – unikatowy krajobraz kulturowy o specyficznych cechach architektonicznych w połączeniu z walorami środowiska natural-

nego – czyni Góry Bystrzyckie i Orlickie doskonałym obszarem do powstawania „drugich domów”. Utrzymująca się moda na regionalizm, interesująca forma tradycyjnej wiejskiej architektury sudeckiej oraz dostępność jej zasobu stwarzają szansę na zachowanie wielu cennych obiektów budownictwa ludowego. Zabezpieczeniem części szczególnie cennych obiektów regionalnych oraz ich nobilitacją mógłby stać się wpis do rejestru zabytków, przy czym istotna jest również walka z rozpowszechnionym dziś wśród nabywców postrzeganiem zabytku w kategoriach kłopotu i ograniczeń w rozporządzaniu mieniem.

Niskie ceny gruntów budowlanych na terenie bystrzycko-orlickich gmin sprzyjają sprzedaży oraz powstawaniu na nich współczesnych domów mieszkalnych i letniskowych. Część z nich wpisuje się w tradycje architektoniczne regionu (ryc. 5) (domki letniskowe „Karasiówka” w Niemojowie), inne nie spełniają podstawowych wymogów estetycznych.

W kontekście przetrwania cennych obiektów architektury regionalnej zjawisko „drugich domów” i domów letniskowych wydaje się pozytywne, aczkolwiek nie jest wolne od zagrożeń. Pustelnik [5], badając przeobrażenia przestrzenne i własnościowe w kontekście zachowania tożsamości kulturowej Ziemi Kłodzkiej, wyraża obawę, iż nowi właściciele (nieruchomości, gruntów, itp.) wprowadzą nowe, obce elementy zagospodarowania przestrzennego, wypierając cechy tradycyjnej tożsamości kulturowej regionu. Zasadna jest więc, jego zdaniem, konieczność stworzenia przepisów prawnych dotyczących kształtowania przestrzeni kulturowej z zachowaniem tożsamości regionu.

Cechy sudeckiej architektury regionalnej, z różnym powodzeniem, wykorzystywane są również w budowlach wchodzących w skład turystycznej infrastruktury gastronomiczno-noclegowej. Jednym z zagrożeń dla zachowania odrębności architektonicznej górskiego regionu nie jest jednak, zdaniem autorki niniejszego opracowania, wprowadzanie współczesnej, „neutralnej” architektury, również turystycznej, lecz nieudolne kopiowanie rodzimego stylu regionalnego, które prowa-

Ryc. 2. Jedno z gospodarstw agroturystycznych w Lasówce

Fig. 2. One of the agricultural tourism farms in Lasówka

Ryc. 3. Gospodarstwo agroturystyczne „Sudecka Chata” w Lasówce (drewniany budynek mieszkalny z mansardowym dachem, naczółkiem i lukarnami)

Fig. 3. “Sudecka Chata”, an agricultural tourism farm (wooden residential building with a mansard roof, pediment and dormer windows)

Ryc. 4. Gospodarstwo agroturystyczne „Nad Potokiem” w Gniewoszowie (bielony budynek murowany z dachem krytym łupkiem)

Fig. 4. “Nad Potokiem”, an agricultural tourism farm in Gniewoszów (white-painted brick-building with slated roof)

Ryc. 5. Współczesny dom mieszkalny z elementami sudeckiego regionalnego stylu architektonicznego w Mostowicach

Fig. 5. A contemporary residential house with elements of the Sudety regional architectonic style in Mostowice

Ryc. 6. Obiekt turystyczny „Szarotka” w Zieleniecu nawiązujący do cech stylu regionalnego. Skala i kubatura budowli (120 miejsc noclegowych), niewspółmierna w stosunku do najbliższego architektonicznego otoczenia, stanowi wyraźną dominantę

Fig. 6. Tourist accommodation building called “Szarotka” in Zieleniec with a regional style. The scale and cubature of the building (120 beds) are incommensurate to its architectonic neighborhood, it is decidedly dominant

dzi do jego deprecjonowania. Problem dotyczy głównie Zielenca i jego najbliższego otoczenia, gdzie ze względu na rozwój narciarstwa i towarzyszącej mu infrastruktury buduje się dużo, szybko i nie zawsze w harmonii z krajobrazem kulturowym otoczenia (ryc. 6). Niekiedy

udane próby nawiązania formą lub detalem architektonicznym do tradycji giną pod warstwą krzykliwych reklam, szyldów, tablic informacyjnych.

Podsumowanie

Turystyka na obszarze Gór Bystrzyckich i Orlickich, w wielu dziedzinach bardzo problemowym, stwarza szerokie możliwości utylitarne wykorzystania architektury regionalnej, zapewniając korzyści turystom (wypoczynek w atrakcyjnym miejscu) oraz mieszkańcom regionu (np. dodatkowy dochód z agroturystyki). Przy szybko postępującej dewastacji i ubytku oryginalnych budowli regionalnych różnorodne próby włączenia tego rodzaju dzie-

dzictwa w obręb przestrzeni gospodarczej i społecznej wydają się zjawiskiem pozytywnym i pożądanym, wymagającym jednak ukierunkowania i rozsądnego nadzoru (zwłaszcza w rejonie Zielenca i Lasówki). Architektura w krajobrazie kulturowym tak unikatowym, jak ma to miejsce w Górach Bystrzyckich i Orlickich, powinna cechować funkcjonalność, a zarazem zgodność z *genius loci* regionu.

Bibliografia

- [1] Ciok S., *Rozwój osadnictwa na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej. Tendencje i kierunki zmian*, [w:] Łoboda J. (red.), *Przemiany ludnościowo-osadnicze na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej*, „Studia Geograficzne” LXI, Wrocław 1994, s. 9–49.
- [2] Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2000.
- [3] *Kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne w gminach w 2006 r.*, www.mg.gov.pl
- [4] Leniartek M., *Kontekst architektury regionalnej*, [w:] *Architektura regionalna. Materiały konferencji w Międzygórzu 22–23.09.1994*, Wałbrzych 1996, s. 35–37.
- [5] Pustelnik R., *Przeobrażenia przestrzenne a zachowanie cech tożsamości kulturowej Kotliny Kłodzkiej. Próba ujęcia tematu*, „Architectus” 2003, nr 1–2, s. 156–162.
- [6] Radziewanowski Z., *O niektórych problemach regionalizmu i ekologii w architekturze i urbanistyce*, Kraków 2005.
- [7] *Rocznik statystyczny województwa dolnośląskiego 2006*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- [8] Rybka-Ceglecka I., *Architektura regionalna na terenie Kotliny Kłodzkiej na przykładzie gminy Bystrzyca Kłodzka*, [w:] *Architektura regionalna. Materiały konferencji w Międzygórzu 22–23.09.1994*, Wałbrzych 1996, s. 11–23.
- [9] Staffa M. (red.), *Góry Bystrzyckie i Orlickie. Słownik geografii turystycznej Sudetów*, t. 14, Warszawa–Kraków 1992.
- [10] *Statystyka Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego*, www.dodr.pl
- [11] Suchodolski J., *Regionalizm w kształtowaniu formy architektury współczesnej na obszarze Sudetów*, Wrocław 1996.
- [12] Suchodolski J., Biesiekierski T., *Architektura na obszarze Sudetów – Sudety Środkowe, Sudety Wschodnie i Przedgórze Sudeckie*, Wrocław 1999.

Tourism and usage of the objects and regional architecture features in the Bystrzyckie and Orlickie Mountains – a chance or a threat?

The Bystrzyckie and Orlickie Mountains, the south-western border of the Kłodzko Valley, are a region characterized by a specific, unique, also in the scale of the Sudety Mountains, style of regional architecture. Its fringe location along with depopulation processes have contributed to the “preservation” of rural settlement formations and architectural substance that form them. Socioeconomic transformations along with reduction of agricultural production led to the increase of the unused area of farms. Local regional architecture, due to its au-

thenticity and trendy regionalism has become an attractive element of the region’s tourist offer. The specificity of the Bystrzyckie and Orlickie Mountains as a tourism subregion creates three main spheres of interplay between tourism and regional architecture with its features such as: using traditional objects for the development of agricultural tourism, establishing “second homes” for inhabitants of large agglomerations (mostly for the City of Wrocław) and application of regional architecture features in contemporary objects of tourism infrastructure.